

Halina Pańczyk

Stefan Vrtel-Wierczyński jako sławista

Studia Rossica Posnaniensia 19, 143-153

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HISTORIA LITERATUR POŁUDNIOWO- I ZACHODNIOSŁOWIAŃSKICH

STEFAN VRTEL-WIERCZYŃSKI JAKO ŚLAWISTA

STEFAN VRTEL-WIERCZYŃSKI AS A SLAVIST

HALINA PAŃCZYK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Instytut Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej,
Polska — Poland ul. Marchlewskiego 124/126, Poznań,

ABSTRACT. The author has presented in her article the versatile scientific and organizational activity of Professor Stefan Vrtel-Wierczyński (1886 - 1963) — bibliographer, bibliologist, editor, historian of Western Slavic literatures as well as compartist in the field of all Slavic literatures.

Dzieło Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, „człowieka wielkiej pracy i nauki”¹, budzi głęboki szacunek i podziw. Zadziwia wielostronnością erudycyjną, precyzją badawczą i trwałością osiągnięć twórczych.

* Instytut Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej przy współdziałaniu Dyrekcji Biblioteki Głównej UAM zorganizował w dniach 3 i 4 II 1983 r. sesję naukową, poświęconą pamięci organizatora i długoletniego Kierownika Katedry Literatur Słowiańskich w Uniwersytecie Poznańskim — Prof. dr. hab. Stefana Vrtela-Wierczyńskiego w 20-lecie śmierci Profesora.

Rektor Uczelni, prof. z. dr Zbigniew Radwański odsłonił w gmachu Biblioteki tablicę pamiątkową z podobizną Prof. Wierczyńskiego, autorstwa plastyka poznańskiego Józefa Koczyńskiego. Następnie wygłoszono 4 referaty na temat działalności Profesora jako bibliografa, bibliologa, bibliotekarza, pedagoga i edytora. Artykuły te wraz z dwoma referatami, dotyczącymi zainicjowanej przez Profesora „Polskiej Bibliografii Literackiej” w IBL PAN oraz materiałów Archiwum Prof. Wierczyńskiego w PAN ukażą się w „Rocznikach Bibliotecznych”.

Referaty slawistyczne publikujemy poniżej. Na szczególną uwagę zasługują tu artykuły byłych uczniów Profesora Wierczyńskiego, obecnie już samodzielnych twórców: prof. dr. hab. Józefa Magnuszewskiego z Uniwersytetu Warszawskiego i doc. dr. hab. Ireny Kwileckiej z Poznańskiego Oddziału PAN, jak również dr. Jana Dutkowskiego z Uniwersytetu Śląskiego. Ponadto prezentujemy tu prace młodych badaczy Zakładu Języków i Literatur Słowiańskich IFRiS UAM: dr. B. Mytko-Szyk, dr. B. Krupskiego i dr. B. Zielińskiego.

¹ T. S. Grabowski. *Śp. Stefan Vrtel-Wierczyński. Jego działalność naukowa i bibliograficzna*. „Slavia Occidentalis” 1963, t. 23, s. V.

Zainteresowania Profesora skupiały się wokół trzech dyscyplin naukowych: 1) bibliologii z bibliografią i bibliotekoznawstwem, 2) literatury polskiej średniowiecza i romantyzmu, 3) slawistyki — bliskich sobie w istocie, lecz każda z nich wymaga odrębnego zakresu wiedzy i własnej metodologii. Profesor — uznając ich różnicowanie — godził je jednak w sposób harmonijny, a nawet uznawał niejednokrotnie za wzajemnie się dopełniające.

Jako slawista był Stefan Vrtel-Wierczyński nie tylko bohemistą, historykiem literatur zachodniosłowiańskich, lecz komparatystą w zakresie wszystkich literatur słowiańskich, a więc i południowych i wschodnich. W szerokim zasięgu swej działalności stał się także redaktorem naukowym, inicjatorem i organizatorem nauki, wychowawcą młodego pokolenia slawistów.

Słowianoznawcze zainteresowania Stefana Vrtela-Wierczyńskiego wywodzą się przede wszystkim z trzech zasadniczych źródeł:

1. Z rodzinnego dziedzictwa kulturowego czesko-morawskiego rodu Vrtelów, z którego pochodził, rodziny osiadłej w II połowie XIX wieku na Ziemi Galicyjskiej. (Uczony dopiero później do swego nazwiska dodał spolszczone: Wierczyński).

2. Formację naukową Stefana Vrtela kształtowały studia slawistyczne i polonistyczne oraz filologii klasycznej w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie z licznym gronem wybitnych uczonych, dając mocne podstawy wiedzy do badań komparatystycznych;

3. Atmosfera Biblioteki im. Ossolińskich z jej wspaniałym księgozbiorem musiała pochłonąć uwagę młodego intelektualisty o zdecydowanych predyspozycjach naukowych i pasji badawczej.

Stefan Vrtel-Wierczyński podjął badania nad literaturą polską i czeską, nad ich wzajemnymi relacjami i historycznymi uwarunkowaniami. Kulturę, a zwłaszcza literaturę pojmował jako istotny czynnik, wyróżnik tożsamości i podmiotowości każdego narodu, jego żywotnych wartości duchowych. W myśl Mickiewiczowskiej idei wspólnoty Słowian w uniwersalnych wymiarach kultury europejskiej (idei potwierdzonej również przez czeskich i słowackich działaczy patriotycznych okresu romantycznego przełomu: Józefa Jungmanna, P. J. Šafařika czy Jana Kollára) był Profesor Wierczyński na polu naukowym wyznawcą i rzecznikiem tzw. wzajemności słowiańskiej. Idea „wzajemności” stała się bodźcem i zaczątkiem studiów porównawczych Stefana Vrtela-Wierczyńskiego nad wzajemnymi kontaktami obydwu narodów: polskiego i czeskiego i ich powiązaniem kulturalnymi. Badania porównawcze rozpoczął od zabytków średniowiecznych, przechodząc z czasem do zagadnień recepcyjnych, zwłaszcza przekładów XIX wieku — i do problematyki współpracy pisarzy i uczonych w wieku XX, tj. do czasów współczesnych, kiedy to sam brał również czynny udział w tym dziele.

Motywację tego typu badań odsłania i wyjaśnia Prof. Wierczyński w swym referacie na VII Zjeździe Historyków Polskich we Wrocławiu 19 - 22 IX 1948

pt.: „Stosunki kulturalne polsko-czeskie. Czasy dawne”, w którym, nawiązując do dzieła M. Szyrkowskiego na temat udziału Polski w czeskim Odrodzeniu narodowym, stwierdza:

W dziejach związków kulturalnych polsko-czeskich, czyli tzw. polsko-czeskiej „wzajemności” dwie główne zarysowują się epoki: pierwsza, obejmująca czasy dawne, tj. średniowiecze, wiek XVI i część XVII, — druga — to koniec stulecia XVIII, wiek XIX i XX. Podział ten, dający się zastosować do całego zagadnienia, szczególnie wyraziście występuje w dziedzinie zjawisk literackich, bo gdy w średniowieczu literatura polska wzoruje się na starszej czeskiej, to w epoce drugiej obraz ten zmienia się zasadniczo. Polacy z ubogiego i biernego dłużnika stają się bogatym i hojnym wierzycielem — i nie tylko spłacają swój dług średniowieczny, ale z wielką, imponującą likwidują go nawiązką”².

Znamienne to zjawisko, zgodne z politycznymi losami obydwu krajów w ciągu dziejów — wymagało porównawczego przebadania literatur tych krajów. I to założenie badawcze realizował Profesor przez całe życie, kładąc na obydwie te literatury akcent najsilniejszy. W miarę jednak rozważań nad szczególnie interesującymi wątkami, np. w *Legendzie o św. Aleksym*, rozszerzył badania na wszystkie literatury słowiańskie, odkrywając w nich wspólne problemy czy motywy. Rozbudował szerzej pojętą komparatystykę literacką, w sposób odkrywczy, śledząc dany temat nie tylko w jego rozciągłości terytorialnej, tj. w poszczególnych literaturach słowiańskich, a nawet w kontekście europejskim, lecz w jego rozwoju historycznym. Tak pojęta komparatystyka była jednym ze szczytowych osiągnięć Profesora. Oto kilka uwag wstępnych.

Dla zrozumienia jednak całokształtu twórczości Profesora-slawisty warto pokrótce przypomnieć najważniejsze fakty slawistycznej biografii Uczonego.

Po ukończeniu studiów w Uniwersytecie Jana Kazimierza w roku 1909, w czasie których już założył akademickie „Kółko Slawistyczne”, „gdzie omawiano zagadnienia międzysłowiańskich związków kulturalnych w przeszłości i współczesności”³, rozpoczyna Stefan Vrtel-Wierczyński publikacje swych prac w czasopismach, zwłaszcza w „Pamiętniku Literackim”⁴.

Doktorat nie dotyczył slawistyki. Natomiast habilitację z nauk pomocniczych z roku 1923 rozszerza w roku 1927 na historię literatury polskiej z uwzględnieniem jej stosunku do literatury czeskiej.

² *Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu 19 - 22 września 1948 r.*, t. 1, Referaty, Warszawa 1948, s. 247.

³ T. S. Grabowski (op. cit., przypis 1) jak i Józef Magnuszewski podaje ten fakt we wspomnieniach po śmierci Profesora — por.: „Pamiętnik Słowiański” 1964, t. XIV s. 263.

⁴ J. Dutkowski notuje je od 1911 roku w „Pamiętniku Literackim” od 1916 roku, p. przypis 8.

Od września 1927 roku przenosi się do Poznania na stanowisko dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej. W Uniwersytecie Poznańskim podejmuje także wykłady z bibliografii. Rozwija nadal badania naukowe bohemistyczno-polonistyczne. Występuje z referatami na posiedzeniach Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i wydaje swe pierwsze poznańskie publikacje, odkrywcze materiałowo i interpretacyjnie, m. in. korespondencję A. J. Rościszewskiego, a także K. Brodzińskiego z Wacławem Hanką, nieznaną listy A. Cieszkowskiego i Karola Libelta do A. H. Kirkora i in.⁵

W naukowe środowisko poznańskie wstępuje Stefan Vrtel-Wierczyński jako pierwszy i jedyny historyk literatur słowiańskich. Istniejący tu Instytut Zachodnio-Słowiański, założony przez wybitnego językoznawcę i współtwórcę Uniwersytetu Poznańskiego w roku 1919 Profesora Mikołaja Rudnickiego, równocześnie redaktora „Slavia Occidentalis”, skupiał światowej sławy uczonych profesorów. Działali tu: historyk Kazimierz Tymieniecki, archeolog Józef Kostrzewski, antropolog Jan Czekanowski, historyk kultury Jan S. Bystron, językoznawcy: Mikołaj Rudnicki, Tadeusz Lehr-Splawiński, Henryk Ułaszyn, poloniści: Stanisław Dobrzycki, Stanisław Pigoń (od 1 IX 1919 — 20 IV 1921), Tadeusz Grabowski, Roman Pollak.

Do ośrodka poznańskiego wnosi Stefan Vrtel-Wierczyński poważny sławistyczny wkład naukowy.

W roku 1936 zostaje profesorem tytularnym Uniwersytetu Poznańskiego.

Sławistyczna biografia Profesora wiąże się z etatową pracą w bibliotece. W roku 1937 łączy się z objęciem funkcji dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie, gdzie Profesor prowadzi także wykłady z literatur słowiańskich w Uniwersytecie Warszawskim i w tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w czasie okupacji hitlerowskiej. Okres ten z silną dominantą patriotyzmu i postawy heroicznej zajmuje szczególnie ważne miejsce w historii polskiej edukacji narodowej. Profesorowi, jego zasługom wychowawczym (obok ocalenia najcenniejszych zabytków kultury polskiej jako dyrektora biblioteki), poświęcone są najpiękniejsze karty wspomnień uczniów⁶. Odnoszą się one także do prowadzenia zajęć na materiale własnego księgozbioru Profesora⁷.

⁵ *Adam Junosza Rościszewski (...) i jego korespondencja z Wacławem Hanką*, Poznań 1928, ss. 48; *Dwa nieznanne listy Wielkopolan (A. Cieszkowskiego i K. Libelta do A. H. Kirkora)*, „Kurier Poznański” 1928, nr 504; *List Kazimierza Brodzińskiego do Wacława Hanki*, „Ruch Literacki” 1929, s. 62 - 63.

⁶ Wspomnienia uczniów Profesora z okresu okupacji, m. in. w nekrologach po śmierci Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, np. Józefa Magnuszewskiego, p. przypis 3 niniejszej pracy. Inne notuje „Polska Bibliografia Literacka” za lata 1962 - 1963 i 1964.

⁷ Profesor Vrtel-Wierczyński ocalił najcenniejsze rękopisy i księgozbiory Biblioteki Narodowej przed zniszczeniami wojny i okupacji. Na ten temat istnieje szereg wypowiedzi bibliologów i bibliotekoznawców, m. in. i w referatach niniejszej sesji.

Na zajęcia dydaktyczne przynosił Profesor z narażeniem życia książki z własnego

Po II wojnie światowej krótko pracuje w Bibliotece Narodowej i Uniwersytecie Warszawskim i równie niedługo — w Bibliotece Jagiellońskiej i Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

W roku 1947 rozpoczyna się drugi okres poznański Profesora Wierczyńskiego, trzyletni tylko etat dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej. Natomiast powstaje i rozwija się zinstytucjonalizowana w pełni działalność Profesora Wierczyńskiego-slawisty.

W 1949 roku utworzona zostaje na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego Katedra Literatur Zachodnio-Słowiańskich. Profesor Wierczyński zostaje jej kierownikiem. W roku 1952 przemianowano ją na Katedrę Literatur Słowiańskich.

Dnia 29 IX 1949 roku otrzymuje Stefan Vrtel-Wierczyński nominację na profesora nadzwyczajnego, a dnia 31 XII 1956 roku na profesora zwyczajnego.

Z dniem 30 IX 1960 roku przechodzi na emeryturę, lecz kontynuuje nieprzerwanie pracę badawczą. Dnia 3 II 1963 roku wieczorem umiera nagle podczas pracy naukowej, odchodząc w pełni sił intelektualnych i aktywności twórczej.

W działalności naukowej Profesora Wierczyńskiego-slawisty nie ma przełomów, cezur, faz. Biegnie ona regularnym rytmem konsekwentnie i stale, przyhamowana jedynie w tragicznych latach okupacji i Powstania Warszawskiego. Można ją więc podzielić na dwa okresy: 1) przed rokiem 1939 i 2) po II wojnie światowej.

Wśród licznych publikacji Stefana Vrtela-Wierczyńskiego pozycje slawistyczne zajmują znaczące miejsce. Są one tak liczne i rozproszone po czasopiśmie, że nie wszystkie jeszcze zdołał odnotować spis bibliograficzny podany z autobiografią Profesora T. S. Grabowskiemu ani *Materiały do bibliografii*, zebrane przez Jana Dutkowskiego, najbliższego współpracownika do ostatnich dni życia Profesora⁸.

księgozbioru, udostępniając słuchaczom ogromne skarby wiedzy. Wspomina o tym J. Magnuszewski, op. cit., przypis 3.

Ocalały własny księgozbiór Uczonego przekazany został po śmierci Profesora Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Zajmował oddzielny, obszerny gabinet. Książki te opracowywała kustosz Biblioteki Głównej UAM — mgr Maria Krampera-Plewkiwiczowa.

⁸ J. Dutkowski, *Materiały do publikacji naukowych Stefana Vrtela-Wierczyńskiego*, „Slavia Occidentalis” 1963, t. 23, s. XI - XXI, uzupełnione przez tegoż autora o liczne pozycje, znajdują się w maszynopisie, będącym w posiadaniu córki Profesora — dr Zofii Grodeckiej, z której uprzejmości skorzystałam, wypożyczając ów maszynopis. Dr J. Dutkowski zaznacza, że brak w owym maszynopisie recenzji i omówień z: „Pamiętnika Literackiego”, „Kwartalnika Historycznego”, „Ludu”, „Ruchu Literackiego”, „Przełomu Warszawskiego”, „Rocznika Literackiego”, „Slavii” (Praha) oraz z dzienników: „Kuriera Poznańskiego” i „Słowa Polskiego”. Trud ten musi podjąć przyszły monografista działalności twórczej Stefana Vrtela-Wierczyńskiego.

Prof. T. S. Grabowski omawiając biografię naukową Stefana Vrtela-Wierczyńskiego

W spokojnym nurcie nieustannej pracy Profesora badania rozwijają się według zamierzeń twórczych Uczzonego — bez zmian terenu badań i metod badawczych. Od pierwszych do ostatnich — wszystkie publikacje są wynikiem głębokiej erudycji i jasnej koncepcji, ścisłej dokumentacji naukowej, logicznej konstrukcji, przekonujących wniosków. Cechy te zaznaczają się od najwcześniejszych penetracji literatury staropolskiej i staroczeskiej, analizy porównawczej utworów o paralelnej tematyce, np.: *Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze średniowiecznej polskiej i czeskiej*; *Dialog Palinura z Charonem (Biernat z Lublina i Mikuláš Konáć)*, studium drukowane w Pradze w roku 1938, opracowane, drukowane ponownie w „Pamiętniku Literackim” 1952 roku⁹.

Mediewistyki literackiej również dotyczą takie tematy porównawcze, jak: *Bogurodzica. Hospodine, pomiluj ny* czy „*Largum sero*” *Jana z Holešova. W kręgu źródeł Kazań Gnieźnieńskich*¹⁰.

Hipotezy stawia Profesor bardzo ostrożnie, analizując dogłębnie ścisłą metodą filologiczną, z uwzględnieniem realiów, stylu, języka, współpracuje z językoznawcami, np. *Polskie wierszowane Legendy średniowieczne* wydaje wspólnie z Profesorem Władysławem Kuraszkiewiczem, argumentację w wyniku analizy stosuje niepodważalną. Zaznacza się tu także wrażliwość estetyczna Uczzonego.

Najdoskonalszą z prac komparatystycznych Profesora jest (licząca 323 strony + aneksy) opus magnum pt. *Staropolska Legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich*, Poznań 1937, Nakładem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Ogrom zawartego tu materiału badawczego obejmuje literatury zachodnio-, południowo- i wschodniosłowiańskie, sięga do *Gesta Romanorum*, przechodzi chronologicznie od średniowiecza po wiek XX, tj. od najstarszej *Legendy o św. Aleksym* do Kazimiery Hłakowiczówny *Opowieści małżonki św. Aleksego* (rok 1927). Rozpiętości przestrzennej i czasowej utworów odpowiada również szeroka skala genologiczna: wątek hagiograficzny św. Aleksego przedstawiony w poezji, dramacie i prozie. Dzieło Profesora składa się z trzech części za-

notuje w „*Slavii Orientalis*” 1963, t. 23, s. V - X) 140 publikacji Profesora Wierczyńskiego. Bibliografię podaje także B. Świdorski: Rk i B 63 1/2: 1 - 31.

⁹ *Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze średniowiecznej polskiej i czeskiej*, „Pamiętnik Literacki” 1925 - 1926, s. 56 - 103 i odb. Lwów 1926, ss. 50; *Palinur und Charon polnisch und tschechisch (Biernat z Lublina — Mikuláš Konáć)*, „*Slavische Rundschau*” 1938, z. 6; *Polski i czeski dialog Palinura z Charonem (Biernat z Lublina — Mikuláš Konáć)*, „Pamiętnik Literacki” 1952, s. 617 - 622.

¹⁰ *Bogurodzica. Hospodine, pomiluj ny*, Słownik starożytności słowiańskich. Zeszyt dyskusyjny, Wrocław 1958, s. 86 - 89; „*Largum sero*” *Jana z Holešova. W kręgu źródeł Kazań Gnieźnieńskich*. W: Munera Litteraria. Księga ku czci Profesora Romana Pollaka, Poznań 1962, s. 305 - 315.

sadniczych. Część pierwsza zawiera analizę i interpretację utworów o tematyce związanej z żywotem św. Aleksego na podstawie teorii legendy hagiograficznej, którą autor przedstawia w rozdziale I i na jej podstawie w sześciu następnych rozdziałach omawia wątek św. Aleksego w literaturze poszczególnych krajów słowiańskich. Część druga przekazuje dane teksty. W części trzeciej podaje autor obszerną bibliografię tematu z podziałem na kraje w kolejności ich występowania w części pierwszej. Całość opracowana jest ściśle według zasad naukowego wydania, a więc zawiera résumé w języku francuskim, indeks osobowy i rzeczowy oraz aneks z bogatą ikonografią.

Książka ta wymagałaby wznowienia jako wzorzec metodologicznie doskonały. Dogłębną analizę filologiczną, zastosowaną w tej monografii, można określić jako antycypację nowoczesnej metodologii historycznoliterackich badań porównawczych, wyprzedzającą w praktyce wszechstronnością badawczą najnowsze prace teoretyczne Durišina, E. Auerbacha, R. Welleka, H. Markiewicza.

Równie obszernym jak komparatystyka literacka działem twórczości naukowej Profesora jest wynikająca z problematyki „wzajemności” polsko-czeskiej ważna grupa prac „z dziejów słowianoznawstwa i słowianofilstwa”¹¹.

Zaczynając od odkryć materiałowych, korespondencji, dedykacji, autografów (np. Autografy Mickiewicza w Belgradzie¹²), poprzez omówienia i recenzje przekładów utworów literatury polskiej wieku XIX w Czechach (*Grażyna, Konrad Wallenrod, Dziady*) Mickiewicza — rok 1948, Sienkiewicza — 1955 rok, *Motywy polskie u Alojzego Jiráska* — rok 1951, ukazanie sylwetek czeskich tłumaczy literatury polskiej: Adolfa Czernego, Elišky Krasnohorskéj, Franciszka Halasa, aż po prace syntetyczne w rodzaju omówienia *Rozprawy Jana Kollára o „literackiej wzajemności” Słowian i jej odgłosów w ówczesnej Polsce* — Praga 1938. Równie liczna okazuje się grupa aktualiiów ze współpracy Profesora z uczonymi i pisarzami z naukowcami w zakresie „wzajemności słowiańskiej”, zwłaszcza liczne formy kontaktów z Katedrą Mariana Szyjowskiego w Pradze i innymi czeskimi ośrodkami kultury.

¹¹ *Z dziejów słowianoznawstwa i słowianofilstwa w dawnej Polsce*, „Ruch Słowiański” 1931.

¹² „Ruch Literacki” 1928, s. 82; zwłaszcza „Polska Bibliografia Literacka” za lata 1962 - 1963 i za rok 1964, Łódź - Warszawa 1966, s. 375. Dodatkowo: hasło Wierczyński-Vrtel Stefan, oprac. Irena Kwilecka, w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, PWN, Warszawa - Poznań 1981, s. 813 - 814 oraz M. Stasińska: *Życie, działalność i twórczość Prof. Stefana Vrtela-Wierczyńskiego*, Poznań 1977, s. 227 + aneksy (maszynopis). Praca magisterska napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. Stanisława Kubiaka w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UAM. Korzystałam z maszynopisu, znajdującego się w posiadaniu córki Profesora Wierczyńskiego, dr Zofii Grodeckiej. O drugiej pracy informuje A. Marciniak na podstawie Materiałów Prof. Wierczyńskiego w Archiwum PAN w Poznaniu.

Prace Profesora Wierczyńskiego są nie tylko materiałowo odkrywczymi, lecz — zaopatrzone w filologiczny i historycznoliteracki komentarz — poszerzają znacznie istniejący dotychczas stan wiedzy. Ich walor informacyjno-interpretacyjny jest równocześnie wykładnikiem zbliżenia kulturalnego polsko-czeskiego, tak bardzo upragnionego przez Profesora. Każdy fakt ma tu znaczenie. Nawet marginalia naukowe Uczzonego bogacą wiedzę wkładem istotnego szczegółu.

Przez całe życie był Profesorem jednym z najwybitniejszych slawistów-literaturoznawców w Polsce — obok profesorów Tadeusza Stanisława Grabowskiego w Krakowie i Mariana Jakóbca we Wrocławiu. Wykształcił liczne grono polonistów i slawistów o gruntownym przygotowaniu naukowym. Wśród slawistów wysoką pozycję naukową osiągnął Józef Magnuszewski, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, organizator tamtejszej slawistyki, autor licznych prac, uczestnik konferencji i kongresów, znany na terenie międzynarodowym; Irena Kwilecka, obecnie docent w Poznańskim Oddziale PAN i przewodnicząca Komisji Slawistycznej; dr Jan Dutkowski, najbliższy współpracownik do ostatnich chwil życia Profesora, współorganizator bohemistyki i slawistyki w Uniwersytecie Śląskim, autor wielu publikowanych w Polsce i Czechosłowacji prac naukowych; dr Tadeusz Wróblewski, pracownik Instytutu Zachodniego i sekretarz Komisji Slawistycznej Poznańskiego Oddziału PAN. Poza tym grono magistrów i doktorantów Profesora zajmuje odpowiedzialne stanowiska w szkolnictwie wyższym i średnim, pracowniach naukowych PAN, bibliotekach, instytucjach kulturalnych. Trudno wszystkich wymieniać w niniejszym szkicu.

Wielki jest także wkład w organizację nauki. Stworzył nową placówkę badawczą — Pracownię Slawistyczną Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wniosek złożył na posiedzeniu Komisji Filologicznej PTPN dnia 19 V 1956 roku. Pracownię uruchomiono 11 VI 1956 roku. Stefan Vrtel-Wierczyński został jej kierownikiem, a sekretarzem działającym po dziś dzień — mgr Krystyna Schöneichowa. Wyznaczoną tu problematykę badawczą była historia literatur zachodniosłowiańskich i czasopiśmiennictwa polono-bohemistycznego. Jan Dutkowski zajął się recepcją literatury czeskiej w Polsce w czasach nowszych, ze szczególnym uwzględnieniem przekładów na język polski, Irena Kwilecka badała stosunki językowe i kulturalne polsko-czesko-słowackie w I połowie wieku XVI. Placówka ta do dziś daje możliwości wystąpień z referatami slawistycznymi młodemu pracownikom nauki i druk streszczeń tych referatów w „Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”.

Zainicjował także Profesor Pracownię Bibliograficzną Instytutu Badań Literackich PAN, dał impuls do opracowania Polskiej Bibliografii Literackiej, sam do końca swych dni kierował znakomitym jej zespołem. Wydawnictwo to rozwinęło się, wydało już znaczną liczbę tomów. Uwzględnia również

literaturę piękną i krytykę literacką całej Słowiańszczyzny w kontekście światowym.

Stefan Vrtel-Wierczyński był również redaktorem naukowym wydawnictw slawistycznych.

1. Redaktorem restytuowanego po II wojnie światowej czasopisma „Slavia Occidentalis” od roku 1960, tj. tomów 20 - 23, wydawnictwa godnego swej przedwojennej chwały. Sekretarzem rocznika został Jan Dutkowski.

2. Członkiem Rady Redakcyjnej „Pamiętnika Słowiańskiego”.

Jednym z ważnych dokonań Profesora z zakresu slawistyki była *Czeska bibliografia Adama Mickiewicza 1826 - 1960*, spinająca kunsztowną klamrą trzy kręgi zainteresowań Stefana Vrtela-Wierczyńskiego: polonistyczny, slawistyczny i bibliograficzny — jak gdyby synteza dzieła życia Uczonego. Przygotowana przy współpracy Czechosłowackiej Akademii Nauk, opracowywana pod kierownictwem Stefana Vrtela-Wierczyńskiego jako redaktora naukowego przez pracowników czeskich Jozefa Bečkę i Marię Olgę Kremlową, ukazała się drukiem w Wydawnictwie im. Ossolińskich w 1965 roku już po śmierci Profesora.

O Stefanie Vrtelu-Wierczyńskim napisano liczne pośmiertne wspomnienia, nekrologi, artykuły, recenzje, noty. Rejestruje je Polska Bibliografia Literacka. Również istnieją maszynopisy dwóch prac magisterskich¹³.

Postulatem jednak, który nasuwa się przy okazji rozważań nad działalnością Profesora jest:

1) wznowienie, czyli przygotowanie II wydania *Legandy o św. Aleksym* oraz wyboru rozproszonych po czasopismach prac Uczonego,

2) opracowanie i opublikowanie monografii o Stefanie Vrtelu-Wierczyńskim.

Osiągnięcia Profesora przedstawiają trwałą wartość. Wybitny Uczony wpisał się w dzieje Uniwersytetu Poznańskiego i nauki polskiej. Przeszedł też do historii slawistyki światowej obiektywną wymową swych publikacji, udziałem w konferencjach i kongresach międzynarodowych i wkładem w organizację nauki¹⁴.

Twórczy intelekt, stałe skupienie wewnętrzne i praca, odpowiedzialność za prawdę, rzetelność i jasność przekazu wiedzy, kultura osobista i otwartość na ludzi sprawiły, że Profesor Stefan Vrtel-Wierczyński stał się nie tylko autorytetem naukowym, lecz i autorytetem moralnym. Na tym zasadza się wielowymiarowość osobowości i dzieła Profesora i nieprzemijający hołd i pamięć o Profesorze Stefanie Vrtelu-Wierczyńskim.

Kontynuacją Katedry Profesora, której kierownictwo powierzono mi

¹³ Por. przypis 12, na s. 149.

¹⁴ W PRL doceniono zasługi Profesora dla nauki polskiej. W roku 1957 otrzymał Stefan Vrtel-Wierczyński nagrodę naukową Miasta Poznania. Odznaczony został również Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski i in. wyróżnieniami: Medalem Niepodległości i Medalem X-lecia PRL.

od 1 VIII 1964 roku, jest obecnie Zakład Języków i Literatur Słowiańskich Instytutu Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej. Powstał on w połączeniu tej Katedry z Katedrą Filologii Rosyjskiej w roku 1969 jako jeden z Zakładów Instytutowych.

Pracownicy Zakładu Języka i Literatur Słowiańskich (1 samodzielny, 3 adiunktów, 2 st. asystentów, 1 asystent) zajmują się pracą badawczą nad literaturami zachodnio- i południowosłowiańskimi, które traktują porównawczo, o czym zaświadczą 3 zaprezentowane przez nich dziś prace. Prowadzą ponadto wykłady z literatur słowiańskich i konwersatoria z literatury powszechnej. Bohemistykę i szerzej: literatury zachodniosłowiańskie reprezentuje w swych badaniach dr Barbara Mytko-Szyk, autorka kilkunastu publikacji, przygotowująca już rozprawę habilitacyjną. Przedstawicielem literatury bułgarskiej i związków literackich polsko-bułgarskich jest dr Bogdan Krupski, również finalizujący swą pracę habilitacyjną z modernizmu bułgarskiego. Literaturą narodów Jugosławii zajmuje się dr Bogusław Zieliński, który przedstawi swe rozważania z przygotowanej rozprawy doktorskiej o twórczości Ivo Andrića.

W Zakładzie pracuje także 1 adiunkt serbokroata, dr Aleksandra Stankowicz i 2 bułgarystów: Hanna Dolata i Marek Majewski. Tak więc i wśród najmłodszej poznańskiej kadry naukowej sławistów wypełnia się i rozwija dzieło Profesora Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, sięgając jednak w swych reperkusjach znacznie dalej, bo do Uniwersytetów: Warszawskiego, Jagiellońskiego i Śląskiego, z których część wybitnych sławistów należała do grona uczniów i współpracowników Profesora.

ХАЛИНА ПАНЬЧИК

СТЕФАН ВРТЕЛЬ-ВЕРЧИНСКИЙ — СЛАВИСТ

Резюме

Научная и организационная многогранность доктора наук, ординарного профессора Стефана Вртеля-Верчиньского (1886 - 1963), библиографа, книговеда, издателя особенно проявилась в его славистических трудах, притом не только историка западнославянских литератур, но также в области компаративистики всех славянских литератур (в том числе южных и восточных), в частности медиэвистики. Этот первый в познанской среде историк славянских литератур работал в двух исторических этапах — до и после II мировой войны. Раньше всего он увлекся старопольской и старочешской литературами — переиздавал новые находки и самые ценные тексты, комментировал и рецензировал передовы периода романтизма, позитивизма, не чуждался также современной литературной жизни. Профессор был сторонником, т. н. „славянской близости”, что проявилось во многих его трудах.

Он был также организатором крупных научных мероприятий — создал Славянскую секцию Познанского общества любителей наук, Библиографическую секцию Института

литературных исследований ПАН, стал выпускать первые тома весьма ценной до сих пор *Польской литературной библиографии*, а также издал *Чешскую библиографию Адама Мицкевича (1926 - 1960)*. Редактировал многие научные славянские издания. Профессор завоевал большой научный и моральный авторитет. В этом именно заключается многогранность его личности и работы. Он подготовил также многих выдающихся учеников. Традиции Кафедры славянских литератур УАМ, которой заведовал профессор, продолжает теперь Секция славянских языков и литератур Института русской и славянской филологии УАМ.

STEFAN VRTEL-WIERCZYŃSKI AS A SLAVIST

by

HALINA PAŃCZYK

Summary

The scientific and organizational versatility of Professor Stefan Vrtel-Wierczyński (1886 - 1963) — bibliographer, bibliologist, editor found its particular expression in the activity of the Professor as Slavist, not only a historian of West-Slavonic literatures but as a comparative linguist in the field of all Slavic literatures, thus both Southern and Eastern, mainly in the domain of mediaeval studies. As the first historian of Slavic literatures in the Poznań circle he worked in two stages: before and after World War II. He began from research work on the Old Polish and Old Czech literature — from the publication of new discoveries and the most valuable texts — from discussing and reviewing translations of the period of Romanticism, positivism — until the modern literary life. The professor was an advocate of the so called “Slavic reciprocity” which found its expression in his numerous works. He was also an organizer of science: he created Pracownia Slawistyczna PTPN (Slavist Workshop of Poznań Society of the Friends of Sciences) and Pracownia Bibliograficzna IBL PAN (Bibliographical Workshop of the Institute of Literary Research of Polish Academy of Sciences), he gave an impetus to the work which has been elaborated until now — “Polska Bibliografia Literacka” (Polish Literary Bibliography) and “Czeska bibliografia Adam Mickiewicz (1826 - 1960)” (Czech bibliography of Adam Mickiewicz (1826 - 1960)). He was also scientific editor of Slavist publications. Professor Wierczyński became a scientific and moral authority. In this consists the multidimensional character of his personality and work. He educated some outstanding disciplines. The continuation of the Katedra Literatur Słowiańskich (The Chair of Slavic Literatures) of Adam Mickiewicz University is now the Zakład Języków i Literatur Słowiańskich Instytutu Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej (Section of Slavic Languages and Literatures of the Institute of Russian and Slavic Philology) of Adam Mickiewicz University.